

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ અપ્પીકેશન નં. ૩૨૮૪/૨૦૧૮

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના
	આ ચુકાદો તાબાની અદાલતોમાં પરિપત્રિત કરવો.	

=====

ડૉ. પરિમલ હસમુખભાઈ ત્રિવેદી... અરજદાર

વિરુદ્ધ

પંકજ મગનલાલ શ્રીમાળી અને ૧.... સામાવાળાઓ

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી નીતિન એમ. અમીન (૧૨૬)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફથી

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨ તરફથી સુશ્રી મોક્ષા ઠક્કર, એ.પી.પી. (૨)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

તારીખ : ૨૬/૦૪/૨૦૧૮

મૌખિક ચુકાદો

૧. આ અદાલત દ્વારા પાઠવવામાં આવેલી નોટિસ સામાવાળા નં. ૧ - મૂળ પ્રથમ બાતમીદારને બજાવવામાં આવી હોવા છતાં, તેઓ જાતે કે વકીલ મારફતે આ

અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત ન રહેવાનું અને આ રિટ અપ્લિકેશનનો વિરોધ ન કરવાનું પસંદ કર્યું છે.

૨. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની આ રિટ અપ્લિકેશન દ્વારા, રિટ અરજદાર – મૂળ આરોપીએ નીચે મુજબની દાદ માટે અરજ કરી છે:

“૬એ. વિદ્વાન ૧૩મા એડહોક ડિસ્ટ્રિક્ટ એન્ડ સેશન્સ જજ, અમદાવાદ (ગ્રામ્ય) જિલ્લો મિરઝાપુર, અમદાવાદને સ્પેશિયલ એટ્રોસિટી કેસ નં. ૩૯/૨૦૧૨ ની ટ્રાયલ મોડામાં મોડી ૧૫/૦૫/૨૦૧૮ પહેલાં પૂર્ણ કરવાનો નિર્દેશ આપતી સરશિયોરારી રિટ અથવા અન્ય કોઈ યોગ્ય નિર્દેશ, રિટ કે હુકમ જારી કરવા માટે;

બી. ન્યાયના હિતમાં જે યોગ્ય જણાય તેવો અન્ય કોઈ હુકમ પસાર કરવા માટે.”

૩. રિટ અરજદારનો કેસ, તેમના પોતાના શબ્દોમાં, તેમની રિટ અપ્લિકેશનમાં જણાવ્યા મુજબ નીચે મુજબ છે:

“૨.૧ અરજદાર ૨૦૦૬ માં ગુજરાત યુનિવર્સિટીના કુલપતિ (વાઈસ ચાન્સેલર) હતા. કુલપતિ તરીકે અરજદારની મુદત ૨૬/૦૬/૨૦૧૨ ના રોજ પૂર્ણ થઈ હતી.

૨.૨ તારીખ ૦૩/૦૫/૨૦૦૮ ના રોજ, પંકજભાઈ એમ. શ્રીમાળી (જેમને હવે પછી 'ફરિયાદી' તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવ્યા છે) દ્વારા અરજદાર વિરુદ્ધ ગુજરાત યુનિવર્સિટી પોલીસ સ્ટેશનમાં અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ (અત્યાચાર નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૮૯ (ટૂંકમાં 'સદર અધિનિયમ') ની કલમ ૩(૧)(૧૦) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે સી.આર. નં. ૩૦૪૨/૨૦૦૮ થી એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં આવી હતી, જેમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે અરજદારે તેમને તેમની જ્ઞાતિનું નામ લઈને સંબોધિત કર્યા હતા અને તેમને ડરાવવાના ઇરાદાથી તેમનું અપમાન કર્યું હતું.

૨.૩ સદર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(૧૦) હેઠળનો ગુનો “જાહેર લોકો સમક્ષ કોઈપણ જગ્યાએ અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યનું અપમાન કરવાના ઇરાદાથી ઇરાદાપૂર્વક અપમાન કરે છે અથવા ડરાવે છે” તે બાબત સાથે સંબંધિત છે. અરજદાર વિરુદ્ધ એવો આક્ષેપ છે કે તેમણે ફરિયાદીને તેમની જ્ઞાતિના નામથી સંબોધ્યા હતા અને ઇરાદાપૂર્વક તેમનું અપમાન કર્યું હતું. ફરિયાદીએ પોતાની એફ.આઈ.આર. માં કે બીજે ક્યાંય પણ એ જણાવ્યું નથી કે અરજદારે કોની હાજરીમાં તેમને જ્ઞાતિના નામથી સંબોધ્યા હતા. કલમ ૩(૧)(૧૦) સમગ્ર ગુજરાત યુનિવર્સિટીને જાહેર જગ્યા બનાવતી નથી અને યુનિવર્સિટીની ચાર દીવાલોની અંદર પણ જો સદર અધિનિયમ હેઠળ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવે, તો તે “જાહેર લોકો

સમક્ષ કોઈપણ જગ્યાએ” આચરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ અને તેની ગેરહાજરીમાં સદર અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(૧૦) હેઠળ ગુનો બન્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં.

૨.૪ તારીખ ૨૮/૦૨/૨૦૧૨ ના રોજ વિદ્વાન એડિશનલ ચીફ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટ નં. ૧૧, અમદાવાદની અદાલતમાં અરજદાર વિરુદ્ધ ચાર્જશીટ રજૂ કરવામાં આવી હતી. વિદ્વાન મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટે આરોપીને ૦૩/૦૫/૨૦૧૨ ના રોજ સેશન્સ કોર્ટમાં હાજર રહેવાનો નિર્દેશ આપીને કેસ સિટી સેશન્સ કોર્ટ, અમદાવાદને કમિટ કર્યો હતો.

૨.૫ અરજદાર વિરુદ્ધ તારીખ ૨૧/૦૮/૨૦૧૪ ના રોજ તહોમતનામું ઘડવામાં આવ્યું હતું. અહીં એ ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે કે ફરિયાદીએ સરકારના કાયદા વિભાગ મારફતે કમિટલ કોર્ટના પોતાના જ વકીલને અરજદાર વિરુદ્ધના કેસમાં સ્પેશિયલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર તરીકે નિમણૂક કરાવી લીધા હતા. પ્રોસિક્યુશને ૧૮/૦૨/૨૦૧૫ થી ૦૨/૦૮/૨૦૧૫ સુધી છ સાક્ષીઓની તપાસણી કરી હતી. અને આ તારીખો વચ્ચે કેસને ફક્ત ૨૪/૦૩/૨૦૧૫, ૦૧/૦૪/૨૦૧૫, ૦૮/૦૪/૨૦૧૫, ૧૫/૦૪/૨૦૧૫ અને ૨૩/૦૪/૨૦૧૫ સુધી મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો. આ તમામ તારીખોએ અરજદાર ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ હાજર રહ્યા હતા.

૨.૬ અરજદારે તારીખ ૩૦/૦૪/૨૦૧૫ ના રોજ ઝડપી ટ્રાયલ માટે અરજી રજૂ કરી હતી.

૨.૭ અરજદારે તારીખ ૨૮/૦૫/૨૦૧૫ ના રોજ ફરીથી ઝડપી ટ્રાયલ માટે અન્ય એક અરજી રજૂ કરી હતી, કારણ કે સાક્ષીઓની તપાસણી એક મહિના કે ક્યારેક દોઢ મહિનાના અંતરે કરવામાં આવી રહી હતી.

૨.૮ અરજદારે તારીખ ૨૪/૦૮/૨૦૧૫ ના રોજ ફરીથી ઝડપી ટ્રાયલ માટે અને જો પ્રોસિક્યુશન દ્વારા માંગવામાં આવે તો ટૂંકી મુદતો આપવા માટે અરજી રજૂ કરી હતી. છેલ્લી આવી રજૂ કરાયેલી અરજી તારીખ ૧૫/૦૩/૨૦૧૮ ની છે. ઝડપી ટ્રાયલ માટેની સૌથી છેલ્લી આવી અરજી તારીખ ૧૯/૦૪/૨૦૧૮ ના રોજ રજૂ કરવામાં આવી હતી. સદર અરજીમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે તપાસ કરનાર અધિકારી એ.સી.પી. શ્રી આર.એલ. ચાવડાની જુબાની ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે. તેઓ ૨૦૧૬ પહેલાંથી મોઢાના કેન્સરથી પીડાઈ રહ્યા છે અને રેકર્ડ પર આવ્યું છે કે તેમના કેન્સરનું ઓપરેશન કરવામાં આવ્યું હતું. જો તેમની જુબાની નોંધવાનો નિર્ણય લેવાય તે પહેલાં તેમની સાથે કોઈ અણધારી ઘટના બને, તો અરજદારના બચાવને મોટું નુકસાન થશે કારણ કે તેઓ બોલવા માટે અસમર્થ છે તેનો લાભ લઈને તેમના નામે ખોટી જુબાની આપવામાં આવી છે.

૨.૯ એકમાત્ર પ્રોસિક્યુશન સાક્ષી શ્રી પ્રદીપ પુંજીરામ પ્રજાપતિ, જેઓ નજરે જોનાર સાક્ષી હોવાનો દાવો કરે છે, તેમને પ્રોસિક્યુશન દ્વારા તારીખ ૦૩/૦૮/૨૦૧૫ ના રોજ સાક્ષી નં. ૭ (પી.ડબલ્યુ. ૭), નિશાની-૬૩ તરીકે

સાક્ષીના પાંજરામાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. આ સાક્ષીના જણાવ્યા મુજબ, જેમ કે તેમણે પોતે સ્વીકાર્યું છે, તેઓ કથિત ઘટનાના એકમાત્ર સાક્ષી છે.

૨.૧૦ સાક્ષી નં. ૭, નિશાની-૬૩ ની સરતપાસ તારીખ ૦૪/૦૮/૨૦૧૫ ના રોજ પૂર્ણ થઈ હતી અને તે જ દિવસે સદર સાક્ષીની ઊલટતપાસ શરૂ કરવામાં આવી હતી. ઊલટતપાસ દરમિયાન પૂછવામાં આવેલા એક પ્રશ્ન અંગે, સ્પેશિયલ પ્રોસિક્યુટરે પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નની પ્રસ્તુતતા અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. તેથી કેસને આગળની ઊલટતપાસ માટે તારીખ ૦૮/૦૮/૨૦૧૫ પર મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો.

૨.૧૧ તારીખ ૦૮/૦૮/૨૦૧૫ ના રોજ, જ્યારે સાક્ષી સમક્ષ એક દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં આવ્યો, ત્યારે તેમણે જાહેર કર્યું કે તેઓ કયા સંજોગોમાં આવો દસ્તાવેજ તેમના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો તે સમજાવવા માંગે છે. તેથી ટ્રાયલ કોર્ટે સાક્ષી કઈ હદ સુધી પોતાનો ખુલાસો આપી શકે છે તે નક્કી કરવા માટે કેસ મુલતવી રાખ્યો હતો. ત્યારબાદ કેસને ૨૩/૦૮/૨૦૧૫ સુધી મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો. સાક્ષીની થોડા સમય માટે ઊલટતપાસ કર્યા પછી, કેસને ૨૪/૦૮/૨૦૧૫ પર મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો.

૨.૧૨ તારીખ ૨૪/૦૯/૨૦૧૫ ના રોજ, સાક્ષી અદાલતમાં હાજર રહેવું તેમના માટે અનુકૂળ ન હતું તેવા ક્ષુદ્રક આધાર પર આવ્યા ન હતા. ત્યારબાદ કેસને ૦૯/૧૦/૨૦૧૫ પર મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો.

૨.૧૩ સાક્ષી પોતાની જુબાની માટે આવ્યા ન હતા અને અરજી મોકલી આપી હતી, તેથી તેમની આગળની જુબાની માટે તેમની ઉપસ્થિતિ સુનિશ્ચિત કરવા સાક્ષી નં. ૭ વિરુદ્ધ વોરંટ જારી કરવા માટે ટ્રાયલ કોર્ટને વિનંતી કરતી અરજી અરજદારે તારીખ ૦૩/૧૨/૨૦૧૫ ના રોજ રજૂ કરી હતી. સદર અરજી સુનાવણી માટે મુકરર કરવામાં આવી હતી.

૨.૧૪ મુખ્ય પ્રોસિક્યુશન સાક્ષી નં. ૭ ની ઊલટતપાસ દરમિયાન અને તે પેવિંગ હોવા છતાં, નીચેની તારીખોએ તેઓ આગળની ઊલટતપાસ માટે અદાલત સમક્ષ હાજર થયા ન હતા:

(૧) ૧૩/૧૦/૨૦૧૫

(૨) ૧૯/૧૦/૨૦૧૫

(૩) ૨૦/૧૧/૨૦૧૫

(૪) ૦૩/૧૨/૨૦૧૫

(૫) ૦૫/૦૮/૨૦૧૬

(૬) ૧૪/૧૦/૨૦૧૬

(૭) ૨૭/૧૦/૨૦૧૬

(૮) ૦૬/૦૧/૨૦૧૭

(૯) ૦૮/૦૩/૨૦૧૭

(૧૦) ૦૩/૦૫/૨૦૧૭

(૧૧) ૧૯/૦૫/૨૦૧૭

(૧૨) ૧૩/૦૬/૨૦૧૭

(૧૩) ૦૧/૦૮/૨૦૧૭ – ટ્રાયલ કોર્ટે સાક્ષીની ગેરહાજરી અંગે નોંધ મૂકી હતી.

(૧૪) ૧૮/૦૧/૨૦૧૮

(૧૫) ૦૧/૦૩/૨૦૧૮

(૧૬) ૧૨/૦૪/૨૦૧૮.

૨.૧૫ તે જ રીતે, મુખ્ય પ્રોસિક્યુશન સાક્ષી નં. ૭, નિશાની-૬૩ ની ઊલટતપાસ પેન્ડિંગ હોવા દરમિયાન, પ્રોસિક્યુશન દ્વારા તારીખ ૦૧/૦૪/૨૦૧૫, ૦૮/૦૪/૨૦૧૫, ૧૫/૦૪/૨૦૧૫, ૨૩/૦૪/૨૦૧૫,

૨૩/૦૭/૨૦૧૫, ૦૮/૦૮/૨૦૧૫, ૧૩/૧૦/૨૦૧૫, ૧૮/૧૦/૨૦૧૫,
૨૦/૦૬/૨૦૧૫, ૦૫/૦૮/૨૦૧૬, ૧૪/૧૦/૨૦૧૬, ૨૭/૧૦/૨૦૧૬,
૨૦/૦૮/૨૦૧૭, ૦૫/૧૦/૨૦૧૭, ૦૫/૦૪/૨૦૧૮ ના રોજ રજૂ કરાયેલી
અરજીઓના કારણે ટ્રાયલ મુલતવી રાખવામાં આવી હતી.

૨.૧૬ અરજદાર વિરુદ્ધની ટ્રાયલ ક્લુષ્ટ અને નકામા આધારો પર
મુલતવી રાખવામાં આવી રહી છે અને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા
ઠરાવવામાં આવેલા કાયદા મુજબ ચલાવવામાં આવી રહી નથી.
૧૮/૦૪/૨૦૧૮ ના રોજ પણ, સદર સાક્ષીની ઊલટતપાસ માટે ટ્રાયલ
મુકરર કરવામાં આવી હતી કારણ કે તેઓ સુનાવણીની છેલ્લી તારીખે કે જે
૧૨/૦૪/૨૦૧૮ ના રોજ મુકરર હતી ત્યારે અદાલતમાં આવ્યા ન હતા.
અરજદાર વિરુદ્ધની ટ્રાયલ કોઈને કોઈ આધાર પર ટુકડે-ટુકડે રીતે ચાલી
રહી છે.

૨.૧૭ અરજદાર કોઈપણ પળે જે આધારો પર ચાલુ પ્રોસિક્યુશન સાક્ષી
ગેરહાજર રહ્યા હતા તેની માન્યતા કે સત્યતાને પડકારતા નથી અથવા
પ્રોસિક્યુટર દ્વારા લેવામાં આવેલી મુલતવી અંગે ટ્રાયલમાં વિલંબ માટે
કોઈનો દોષ કાઢતા નથી. અરજદારને માત્ર પોતાની ટ્રાયલ બને તેટલી
વહેલી તકે પૂર્ણ થાય તે બાબત સાથે જ નિસબત છે.”

જ. આમ, ઉપર નોંધેલી હકીકતો પરથી જણાય છે કે હાલના રિટ અરજદાર વિરુદ્ધ
અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ (અત્યાચાર નિવારણ) અધિનિયમ,

૧૯૮૯ ની કલમ ૩(૧)(૧૦) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે સ્પેશિયલ જજ (એટ્રોસિટી), અમદાવાદ ગ્રામ્યની અદાલતમાં ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી રહી છે. ફોજદારી કાર્યવાહી એટ્રોસિટી કેસ નં. ૩૯/૨૦૧૨ ના સ્વરૂપમાં છે. છેલ્લા છ વર્ષમાં, મૂળ પ્રથમ બાતમીદાર એટલે કે ભોગ બનનાર સહિત છ સાક્ષીઓની ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તપાસણી કરવામાં આવી છે. મુખ્ય સાક્ષીઓ પૈકીના એક પ્રદીપ પુંજીરામ પ્રજાપતિ ૩જી સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૫ થી પી.ડબલ્યુ. ૭ (સાક્ષી નં. ૭) તરીકે સાક્ષીના પાંજરામાં છે. તેમની સરતપાસ ઘણા સમય પહેલાં પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી, પરંતુ તેઓ પોતાની ઊલટતપાસ માટે જાતે હાજર થતા નથી અને કોઈને કોઈ બહાને ટ્રાયલમાં વિલંબ કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. રિટ અરજદારનો કેસ એવો છે કે ભોગ બનનાર અને પી.ડબલ્યુ. ૭ તરફથી એવો પ્રયાસ કરવામાં આવી રહ્યો છે કે જેથી તેમને અયોગ્ય મુશ્કેલી પડે અને તેમના માથા પર ડેમોક્રસની તલવાર લટકતી રહે.

પ. રિટ પિટિશનના મેમોમાં ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલા ગ્રાઉન્ડ્સ (આધારો) માં નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છે:

“૩(ડી) અરજદારના પૃદ્ધ અને બીમાર માતા, તેમનો પુત્ર, તેમના ભાઈ અને તેમની બહેન તમામ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં કાયમી વસવાટ કરે છે. અરજદારે દર ઉનાળુ વેકેશનમાં તેમના માતા અને પુત્રની મુલાકાત લેવી પડે છે. દર વખતે અરજદારે પોતાનો પાસપોર્ટ મુક્ત કરવા અને દેશ છોડવા માટે અરજી કરવી પડે છે, જે અરજીઓ સામે પ્રોસિક્યુશન દ્વારા

હંમેશા વાંધો ઉઠાવવામાં આવે છે. સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત ચુકાદાને ધ્યાને રાખીને, અરજદારે પોતાની ગેરહાજરીમાં પણ ઉપસ્થિત સાક્ષીઓની તપાસણી આગળ ધપાવવા માટે પોતાના વકીલને પરવાનગી આપવાની માંગણી કરતી ટ્રાયલ કોર્ટને વિનંતી કરી હતી અને લેખિતમાં બાંહેધરી આપી હતી કે તેઓ કેસમાં ચોક્કસ આરોપી તરીકેની પોતાની ઓળખ અંગે કોઈ વિવાદ કરશે નહીં.

(ઈ) અરજદાર એમ.જી. સાયન્સ કૉલેજ, અમદાવાદ ખાતે ફરજ બજાવતા ભૌતિકશાસ્ત્રના વરિષ્ઠ પ્રોફેસર છે. ૨૦૧૪ થી અરજદાર ટ્રાયલ કોર્ટમાં લગભગ દરેક તારીખે (થોડીક તારીખોને બાદ કરતાં) નિયમિતપણે હાજરી આપી રહ્યા છે. ૨૦૦૮ માં જ્યારે અરજદારને આ કેસમાં ખોટી રીતે સંડોવી દેવામાં આવ્યા ત્યારથી અરજદાર ખૂબ જ અસુવિધા, વેદના અને લટકતી તલવારનો સામનો કરી રહ્યા છે. અરજદાર કાયદાનું પાલન કરનારા નાગરિક હોવાથી, તેમની ટ્રાયલ ટૂંક સમયમાં પૂર્ણ થશે તેવી આશા સાથે છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી ટ્રાયલનો સામનો કરી રહ્યા છે. અરજદારે અસંખ્ય પ્રયાસો કર્યા હતા અને બને તેટલી ઝડપથી ટ્રાયલ પૂર્ણ કરવા માટે અરજ કરી હતી. અરજદાર ઉપર જણાવ્યા મુજબ ૨૦૧૫ થી આવી અરજીઓ કરી રહ્યા છે.”

૬. રિટ અરજદાર વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ અને રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એ.પી.પી. ને સાંભળ્યા પછી, મારા મનમાં કોઈ શંકા નથી કે પ્રથમ

બાતમીદાર અને તેમના સાક્ષી પી.ડબલ્યુ. ૭ તરફથી સમગ્ર પ્રયાસ ટ્રાયલને લંબાવવાનો છે જેથી રિટ અરજદારને અયોગ્ય મુશ્કેલી પડે. આ પ્રયાસ રિટ અરજદારના ગળા પર ડેમોક્રસની તલવાર લટકતી રાખવાનો જણાય છે. વ્યૂહરચના આટલી સ્પષ્ટ દેખાતી હોવા છતાં, પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસર (પીઠાસીન અધિકારી) બિલકુલ અસહમત/અચલ રહ્યા છે. હું એ સમજવામાં અસમર્થ છું કે આ કેસમાં પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસર શું કરી રહ્યા છે? પી.ડબલ્યુ. ૭ ને આટલી બધી છૂટછાટ અને સ્વતંત્રતા કેમ આપવામાં આવી છે? હું એ સમજવામાં અસમર્થ છું કે પી.ડબલ્યુ. ૭ ની ઊલટતપાસ અત્યાર સુધીમાં લગભગ સોળ વખત શા માટે મુલતવી રાખવામાં આવી છે? આ એવા કેટલાક પ્રશ્નો છે કે જેનો જવાબ પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસરે આપવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. હું આ જ પ્રશ્નો પ્રથમ બાતમીદારને પૂછી શક્યો હોત, પરંતુ ઉપર નોંધ્યા મુજબ, તેઓ આ અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત ન રહેવાનું પસંદ કર્યું છે.

૭. શું પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસરના મનમાં એવું છે કે રિટ અરજદાર જામીન પર હોવાથી, તેમણે એટ્રોસિટી કેસના ઝડપી નિકાલ અંગે ચિંતા કરવાની જરૂર નથી. જો પ્રિસાઇડિંગ ઓફિસર આવી ભૂલભરેલી છાપ હેઠળ હોય, તો આ બાબત અત્યંત કમનસીબ છે. જે રીતે ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી છે તે અંગે મારો રોષ, વેદના અને ચિંતા વ્યક્ત કરવા માટે મારી પાસે શબ્દો ખૂટી પડે છે.

૮. મોહમ્મદ ખાલીદ વિરુદ્ધ પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય [૨૦૦૨ (૭) એસસીસી ૩૩૪] માં, સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે સાક્ષીની ઊલટતપાસ

લાંબા સમય સુધી સ્થગિત રાખવાને માન્ય રાખી ન હતી અને સદર પ્રથાને વખોડતાં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“બિનજરૂરી મુલતવીઓ એવી ફરિયાદ માટે અવકાશ આપે છે કે આરોપી વ્યક્તિઓને સાક્ષીઓને ફોડી લેવાનો સમય મળે છે. આ આક્ષેપમાં ગમે તેટલું સત્ય હોય, તોપણ હકીકત એ રહે છે કે આવી મુલતવીઓમાં સદર સંહિતાની કલમ ૩૦૯ ની ભાવનાનો અભાવ હોય છે. જ્યારે સાક્ષી ઉપલબ્ધ હોય અને તેની સરતપાસ પૂર્ણ થઈ ગઈ હોય, ત્યારે અનિવાર્ય કારણો ન હોય ત્યાં સુધી, ટ્રાયલ કોર્ટે માત્ર માંગણી કરવાથી બાબત મુલતવી રાખવી જોઈએ નહીં.”

૯. અકીલ ઉર્ફે જાવેદ વિરુદ્ધ દિલ્લી રાજ્ય [૨૦૧૨ (૧૧) સ્કેલ ૭૦૯] માં, અગાઉના ચુકાદાઓનું સર્વેક્ષણ કર્યા પછી સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રક્રિયાના પાલન પર ભાર મૂક્યો હતો અને એવી વેદના વ્યક્ત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટો સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૯ સાથે કલમ ૨૩૧ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું ચુસ્તપણે પાલન કરતી નથી, અને વધુમાં ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે આવા પાલનથી કેસોની ઝડપી ટ્રાયલ સુનિશ્ચિત થઈ શકે છે અને માત્ર માંગણી કરવા પર અયોગ્ય લાંબી મુલતવી મંજૂર કરીને કોઈપણ પ્રકારની ગેરરીતિ આચરવાની શક્યતાને પણ નકારી શકાય છે.

૧૦. હુસૈનારા ખાતૂન અને અન્ય વિરુદ્ધ ગૃહ સચિવ, બિહાર રાજ્ય, પટણા (૧૯૮૦) ૧ એસસીસી ૮૧ : (એઆઈઆર ૧૯૭૯ એસસી ૧૩૬૦) માં, સર્વોચ્ચ

અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ માં સમાવિષ્ટ જીવન અને સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારનો ઝડપી ટ્રાયલ એ અભિન્ન અને આવશ્યક ભાગ છે.

૧૧. એ.આર. અંતુલે વિરુદ્ધ આર.એસ. નાયક (૧૯૯૨) ૧ એસસીસી ૨૨૫ : (એઆઈઆર ૧૯૯૨ એસસી ૧૭૦૧ : ૧૯૯૨ એઆઈઆર એસસીડબલ્યુ ૧૮૭૨) માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે જાહેર કર્યું હતું કે ઝડપી ટ્રાયલ એ માત્ર આરોપીનો અધિકાર નથી પરંતુ જાહેર હિતમાં પણ છે અને અનુચ્છેદ ૨૧ માંથી ઉદ્ભવતો ઝડપી ટ્રાયલનો અધિકાર તમામ તબક્કાઓને આવરી લે છે, એટલે કે તપાસ (ઇન્વેસ્ટિગેશન), તપાસણી (ઇન્કવાયરી), ટ્રાયલ, અપીલ, રિવિઝન અને પુનઃટ્રાયલના તબક્કા.

૧૨. શેર સિંઘ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૧૯૮૩) ૨ એસસીસી ૩૪૪ : (એઆઈઆર ૧૯૮૩ એસસી ૪૬૫) માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ફોજદારી ટ્રાયલમાં વિલંબ સામે નીચે મુજબની સાવચેતીની ચેતવણી ઉચ્ચારી હતી:

“૧૬... આ બાબતનો સાર એ છે કે તમામ પ્રક્રિયા, પછી ભલે તે ગમે તે તબક્કે હોય, તે નિષ્પક્ષ, ન્યાયી અને વાજબી હોવી જોઈએ... અનુચ્છેદ ૨૧ માનવ યાતનાઓ પર એક ચોક્કસદારની જેમ ઊભો છે... તે તમામ તબક્કાઓ - ટ્રાયલ, સજા, જેલવાસ અને આખરે, સજાના અમલ દરમિયાન ગૂંજતો રહે છે.”

૧૩. જાવેદ અહમદ અબ્દુલ હમીદ પવાલા વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય (૧૯૮૫) ૧ એસસીસી ૨૭૫ : (એઆઈઆર ૧૯૮૫ એસસી ૨૩૧) અને ત્રિવેણી બેન વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય (૧૯૮૯) ૧ એસસીસી ૬૭૮ : (એઆઈઆર ૧૯૮૯ એસસી ૧૩૩૫) માં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયો પણ સમાન અસર ધરાવે છે. જે કેસોમાં આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવ્યા હોય તેવા કેસોમાં પણ ઝડપી ટ્રાયલનો અધિકાર બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળના મૂળભૂત અધિકારનો એક ભાગ હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. આ સંબંધમાં બિશ્વનાથ પ્રસાદ સિંઘ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, ૧૯૯૪ સપ્લી. (૩) એસસીસી ૯૭ : (૧૯૯૩ એઆઈઆર એસસીડબલ્યુ ૩૬૩૧) અને મહેન્દ્ર લાલ દાસ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૨) ૧ એસસીસી ૧૪૯ : (એઆઈઆર ૨૦૦૧ એસસી ૨૯૮૯ : ૨૦૦૧ એઆઈઆર એસસીડબલ્યુ ૪૧૮૬) માં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયોનો સંદર્ભ લઈ શકાય છે.

૧૪. આ સ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિના સંદર્ભમાં છે કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ જીવનના અધિકારના ભાગ રૂપે ઝડપી ટ્રાયલના અધિકારની કાયદેસરતા પર પ્રશ્ન ઉઠાવવો હવે શક્ય નથી. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ નો સાર માત્ર એ સુનિશ્ચિત કરવામાં રહેલો નથી કે કોઈપણ નાગરિકને કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા સિવાય તેના જીવન અથવા વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાથી વંચિત રાખવામાં ન આવે, પરંતુ એ પણ સુનિશ્ચિત કરવામાં રહેલો છે કે આવી પ્રક્રિયા નિષ્પક્ષતા અને ટ્રાયલની ઝડપી પૂર્ણાવૃત્તિ બંનેની ખાતરી આપે.

૧૫. લેફ્ટનન્ટ કર્નલ એસ.જે. ચૌધરી વિરુદ્ધ રાજ્ય (દિલ્હી વહીવટીતંત્ર)
[એઆઈઆર ૧૯૮૪ એસસી ૬૧૮] માં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે સેશન્સ
કોર્ટ સમક્ષની ટ્રાયલ તેની શરૂઆતથી લઈને તેના અંત સુધી સતત ચાલવી
જોઈએ અને હાથ ધરવામાં આવવી જોઈએ તે અત્યંત યોગ્ય છે. તેનાથી માત્ર
ઝડપી નિકાલ જ નહીં આવે, પરંતુ દાવપેચ અને ગેરરીતિઓનું નિવારણ પણ
થશે. ટ્રાયલ દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ચાલે તે પ્રોસિક્યુશન અને બચાવ પક્ષ બંનેના
હિતમાં રહેશે. એ સમજવું જરૂરી છે કે સેશન્સ કેસોની ટ્રાયલ ટુકડે-ટુકડે ચલાવવી
જોઈએ નહીં. એકવાર ટ્રાયલ શરૂ થઈ જાય પછી, ખૂબ જ અનિવાર્ય કારણ કે જે
મુલતવી રાખવાનું અનિવાર્ય બનાવે તે સિવાય, ટ્રાયલ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી તે
દિવસ-પ્રતિ-દિવસ (de die in diem) ચાલવી જ જોઈએ. (આ પણ જુઓ: અકીલ
ઉર્ફે જાવેદ વિરુદ્ધ એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી રાજ્ય, ૨૦૧૨ (૧૧) સ્કેલ ૭૦૯ :
(૨૦૧૩ એઆઈઆર એસસીડબલ્યુ ૫૯).

૧૬. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ શંભુ નાથ સિંઘ અને અન્ય [૨૦૦૧ (૪)
એસસીસી ૬૬૭] માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે સંપૂર્ણ તપાસણી માટે તૈયાર
સાક્ષીઓની હાજરી હોવા છતાં સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા કેસ મુલતવી રાખવાની પ્રથાને
અયોગ્ય ગણાવતાં નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતો:

“અમે તદ્દન સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે જો કોઈ સાક્ષી અદાલતમાં હાજર હોય
તો તે જ દિવસે તેની તપાસણી થવી જ જોઈએ. અદાલતે જાણવું જોઈએ કે
મોટાભાગના સાક્ષીઓ પોતાના વ્યવસાયને બાજુ પર રાખીને, પોતાના

ભારે ખર્ચે જ અદાલતમાં હાજરી આપી શકે છે. ચોક્કસપણે તેઓ મુશ્કેલી અને આવકનું ગુકસાન વેઠે છે. અદાલત દ્વારા સાક્ષીને ચૂકવવામાં આવતી ભથ્થાની નજીવી રકમ સામાન્ય રીતે તેના દ્વારા ભોગવવામાં આવેલા આર્થિક ગુકસાન માટે એક નજીવું આશ્વાસન માત્ર છે. ટ્રાયલ કોર્ટોમાં એ એક દુઃખદ સ્થિતિ છે કે જે સાક્ષીઓને સમન્સ અથવા અન્ય પ્રક્રિયાઓ દ્વારા બોલાવવામાં આવે છે તેઓ સવારથી સાંજ સુધી દરવાજે ઊભા રહે છે અને દિવસના અંતે તેમને માત્ર એટલું જ કહેવામાં આવે છે કે કેસ બીજા દિવસ માટે મુલતવી રાખવામાં આવ્યો છે. ટ્રાયલ કોર્ટોના પીઠાસીન અધિકારીઓ દ્વારા આ આદિમ પ્રથામાં સુધારો કરવો જ જોઈએ અને જો સંબંધિત પીઠાસીન અધિકારી ફરજ પ્રત્યે પ્રતિબદ્ધતા ધરાવતા હોય તો દરેક વ્યક્તિ દ્વારા તેમાં સુધારો કરી શકાય છે.”

૧૭. સદર કેસમાં, અદાલતે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૩૦૯ (જે કાર્યવાહી મુલતવી રાખવાની સત્તા સાથે સંબંધિત છે) હેઠળ ધારાકીય સંસ્થા દ્વારા નિર્ધારિત શરતોનો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને આગળ જણાવ્યું હતું કે સદર સંહિતાની કલમ ૩૦૯ ની પ્રથમ પેટા-કલમ ટ્રાયલ કોર્ટો પર આદેશ આપે છે કે કાર્યવાહી ઝડપથી ચલાવવામાં આવશે પરંતુ “બને તેટલી ઝડપથી” શબ્દોએ જોડાણોમાં થોડી છૂટછાટ પૂરી પાડી છે અને આવી છૂટછાટ દ્વારા જ ઘણીવાર ટ્રાયલમાં વિલંબ ઘૂસી જાય છે. તેમ છતાં, સદર પેટા-કલમનો બીજો ભાગ ટ્રાયલના વધુ આગળના તબક્કે અદાલત દ્વારા વધુ કડક વલણ અપનાવવાની ખાતરી આપે છે. તે તબક્કો એ છે જ્યારે સાક્ષીઓની તપાસણી શરૂ થાય છે.

ધારાકીય સંસ્થા કે જેણે “બને તેટલી ઝડપથી” શબ્દોનો ઉપયોગ કરીને પેટા-કલમના પ્રારંભિક ભાગમાં સમાવિષ્ટ આદેશની તીવ્રતાને હળવી કરી હતી, તેણે પછીના તબક્કા માટેની જરૂરિયાતને (જ્યારે સાક્ષીઓની તપાસણી શરૂ થઈ ગઈ હોય ત્યારે) તદ્દન કડક બનાવવાનું પસંદ કર્યું છે. એકવાર કેસ તે તબક્કે પહોંચે પછી, વૈધાનિક આદેશ એવો છે કે આવી તપાસણી “હાજર રહેલા તમામ સાક્ષીઓની તપાસણી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ચાલુ રાખવામાં આવશે”. સદર કડક નિયમનો એકમાત્ર અપવાદ એ છે કે જો અદાલતને જણાય કે “પછીના દિવસથી આગળ મુલતવી રાખવું જરૂરી છે” તો તે મંજૂર કરી શકાય છે જેના માટે અદાલત પર એવી શરત લાદવામાં આવી છે કે તેના કારણો નોંધવા જોઈએ. જ્યારે સાક્ષીઓ અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત હોય ત્યારે આ છૂટછાટ પણ છીનવી લેવામાં આવી છે. તેમ કહ્યા પછી, અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે આવી પરિસ્થિતિઓમાં, અતિશય આકસ્મિક સંજોગો સિવાય અદાલતને કેસ મુલતવી રાખવાની કોઈ સત્તા આપવામાં આવી નથી, જેના માટે પેટા-કલમ (૨) ની બીજી શરતે વધુમાં એવી જોગવાઈ કરીને અન્ય શરત લાદી છે કે જ્યારે સાક્ષીઓ હાજર હોય, ત્યારે લેખિતમાં નોંધવાના ખાસ કારણો સિવાય, તેમની તપાસણી કર્યા વિના કોઈ મુલતવી કે સ્થગિતતા મંજૂર કરવામાં આવશે નહીં.

૧૮. અહીં એ નોંધવું યોગ્ય છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતે એવી વ્યથા વ્યક્ત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટો કોઈપણ ૬૨ વિના ધારાકીય આદેશનું ઉલ્લંઘન કરે છે તે એક સામાન્ય પ્રથા અને નિયમિત ઘટના બની ગઈ છે.

૧૯. ગુરનૈઝ સિંઘ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય [(૨૦૧૩) ૭ એસસીસી ૧૦૮] માં,
સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરિયાદી ૩૪ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“જે રીતે ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી છે તે અંગે અમે અમારો રોષ, વેદના અને ચિંતા વ્યક્ત કરી છે. અમે આશા અને વિશ્વાસ રાખીએ છીએ કે ટ્રાયલ કોર્ટો વૈધાનિક જોગવાઈઓ અને આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા અર્થઘટનને ધ્યાનમાં રાખશે અને પોતાના વિચારોથી દોરવાશે નહીં અથવા પક્ષકારોના વકીલને નિયંત્રણ સોંપી દઈને જ્યારે ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી રહી હોય ત્યારે મૂક પ્રેક્ષક બનશે નહીં. તેમણે પોતાની ભૂમિકાઓ ભજવવાની છે. તેમણે દેખરેખ રાખવી જરૂરી છે. તેઓ પોતાની જવાબદારી છોડી શકે નહીં. એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જમીની સ્તરે ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીનું સમગ્ર સંચાલન ટ્રાયલ કેવી રીતે ચલાવવામાં આવે છે તેના પર નિર્ભર કરે છે. એ જણાવવા માટે કોઈ વિશેષ ભાર મૂકવાની જરૂર નથી કે ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીનું સંચાલન એ માત્ર બેન્ચની જ ચિંતા નથી પરંતુ તે બારની પણ ચિંતા હોવી જોઈએ. જ્યારે બેન્ચ અને બાર અત્યંત નિષ્ઠાપૂર્વક પોતાની ફરજો બજાવે છે ત્યારે ન્યાય વહીવટ તેની શુદ્ધતા પ્રતિબિંબિત કરે છે. ટ્રાયલને લંબાવવા માટે છળકપટનો આશરો લઈને કોઈપણ વકીલ ટ્રાયલની નિષ્પક્ષતા પ્રત્યે કોઈપણ પ્રકારનો અનાદર લાવી શકે નહીં.”

૨૦. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ માં ઝડપી ટ્રાયલનો અધિકાર ગર્ભિત છે. ઝડપી ટ્રાયલના અધિકારની પ્રથમ લેખિત અભિવ્યક્તિ ૧૯૧૫ માં મેન્ના કાર્ટામાં જોવા મળી હતી: “અમે કોઈ પણ વ્યક્તિને ન્યાય વેચીશું નહીં, અમે કોઈ પણ વ્યક્તિને ન્યાય કે અધિકાર આપવાનો ઇનકાર કરીશું નહીં અથવા વિલંબ કરીશું નહીં.” ભારતીય બંધારણનો અનુચ્છેદ ૨૧ જાહેર કરે છે કે “કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા સિવાય કોઈપણ વ્યક્તિને તેના જીવન કે વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાથી વંચિત રાખવામાં આવશે નહીં.” બાબુ સિંઘ વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય [એઆઈઆર ૧૯૭૮ એસસી ૫૨૭] માં ન્યાયમૂર્તિ વી.આર. કૃષ્ણા અચ્ચરે ટિપ્પણી કરી હતી કે, “આપણી ન્યાય પ્રણાલી ગંભીર કેસોમાં પણ ધીમી ગતિના સિન્ડ્રોમથી પીડાય છે જે નિષ્પક્ષ ટ્રાયલ માટે ઘાતક છે, ભલે આખરી નિર્ણય ગમે તે આવે. ઝડપી ન્યાય એ સામાજિક ન્યાયનો એક ઘટક છે કારણ કે સમગ્ર સમુદાય ગુનેગાર સાથે વાજબી સમયમાં યોગ્ય અને અંતિમ રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવે તે બાબત સાથે સંકળાયેલો છે અને કેદી પોતે સામાન્ય રીતે લાંબી વિચારણાથી ઘણું સહન કરી ચૂક્યો હોવાથી તે તમામ ભવિષ્યના નિર્દોષ છૂટકારા પર નજર રાખે છે. જ્યારે કોઈ આરોપી વિરુદ્ધ ફોજદારી કેસ પેન્ડિંગ હોય ત્યારે તે માનસિક રીતે સતત પીડાય છે, તે શંકાના વાદળો હેઠળ રહે છે અને જ્યારે ટ્રાયલ પૂર્ણ થાય ત્યારે જ તે વાદળ દૂર થઈ શકે છે.”

૨૧. શીલા બાર્સે વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [(૧૯૮૬) ૩ એસસીઆર ૫૬૨] માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું:

“જો આરોપીની ઝડપથી ટ્રાયલ ચલાવવામાં ન આવે અને તેનો કેસ મેજિસ્ટ્રેટ અથવા સેશન્સ જજ સમક્ષ અવાસ્તવિક લાંબા સમય સુધી પેન્ડિંગ રહે, તો એ સ્પષ્ટ છે કે ઝડપી ટ્રાયલના તેના મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન થશે, સિવાય કે વડી અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા કોઈ વચગાળાના હુકમોના કારણે ટ્રાયલ અટકી પડી હોય અથવા કેસની ટ્રાયલમાં વિલંબ માટે આરોપી પોતે જવાબદાર હોય. ઝડપી ટ્રાયલના મૂળભૂત અધિકારના ઉલ્લંઘનનું પરિણામ એ આવશે કે પ્રોસિક્યુશન પોતે જ રદ થવાને પાત્ર બનશે તેવા આધારે કે તે અનુચ્છેદ ૨૧ માં સમાવિષ્ટ વાજબી, નિષ્પક્ષ અને ન્યાયી પ્રક્રિયાનો ભંગ કરે છે.”

૨૨. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૯ નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

“(૧) દરેક તપાસણી (ઈન્ક્વાયરી) અથવા ટ્રાયલમાં, કાર્યવાહી શક્ય તેટલી ઝડપથી ચલાવવામાં આવશે, અને ખાસ કરીને, જ્યારે સાક્ષીઓની તપાસણી એકવાર શરૂ થઈ જાય, ત્યારે હાજર રહેલા તમામ સાક્ષીઓની તપાસણી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી તે દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ચાલુ રાખવામાં આવશે, સિવાય કે અદાલતને નોંધવાના કારણોસર પછીના દિવસથી આગળ મુલતવી રાખવું જરૂરી જણાય.

પરંતુ જ્યારે તપાસણી અથવા ટ્રાયલ ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦ નો ૪૫) ની કલમો ૩૭૬ થી ૩૭૬ડી હેઠળના ગુના સંબંધિત હોય, ત્યારે

તપાસણી અથવા ટ્રાયલ, સાક્ષીઓની તપાસણી શરૂ થયાની તારીખથી શક્ય હોય ત્યાં સુધી, બે મહિનાના સમયગાળામાં પૂર્ણ કરવામાં આવશે.”

૨૩. સર્વોચ્ચ અદાલત સમયાંતરે ચોક્કસ નિર્દેશો આપતી રહી છે અને યાદ અપાવતી રહી છે કે એકવાર સાક્ષીઓની તપાસણી શરૂ થાય એટલે, અદાલતે તમામ સાક્ષીઓની તપાસણી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ટ્રાયલ ચાલુ રાખવી પડશે. અદાલતે સદર માર્ગ પરથી વિચલિત થવા માટેના કારણો નોંધવા પડશે અને ટ્રાયલ મુલતવી રાખવાના હુકમમાં “ખાસ કારણો” નો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે.

૨૪. આ સંદર્ભમાં, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રમાં ગંભીર હસ્તક્ષેપ ઊભો કરનારી આવી પરિસ્થિતિ સાથે ખાસ વ્યવહાર કરતા કેટલાક નિર્ણયોનો પણ સંદર્ભ લઈ શકાય છે. પ્રારંભિક કેસો પૈકીના એક એમ્પરર વિરુદ્ધ બદ્રી પ્રસાદ [૧૯૧૩ આઈએલઆર ૩૫ અલ્હા. ૬૩] માં, અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટની ખંડપીઠે કાનૂની સ્થિતિ નીચે મુજબ જણાવી હતી:

“...વધુમાં, અમે નિર્દેશ કરવા માંગીએ છીએ કે સેશન્સ ટ્રાયલ મુલતવી રાખવી એ અત્યંત અયોગ્ય છે. સદર સંહિતાનો આશય એ છે કે સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષની ટ્રાયલ તેની શરૂઆતથી અંત સુધી સતત ચાલવી જોઈએ અને હાથ ધરવામાં આવવી જોઈએ. જ્યારે મુલતવી રાખવું જરૂરી બને તેવા પ્રસંગો ઊભા થઈ શકે છે, પરંતુ આવી મુલતવી માત્ર સૌથી મજબૂત

સંભવિત આધાર પર અને શક્ય તેટલા ટૂંકા સમયગાળા માટે જ મંજૂર કરવી જોઈએ....”

૨૫. લેફ્ટનન્ટ કર્નલ એસ.જે. ચૌધરી વિરુદ્ધ રાજ્ય (દિલ્લી વહીવટીતંત્ર), (૧૯૮૪) ૧ એસસીસી ૭૨૨ માં નોંધાયેલા નિર્ણયમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ફક્ત ૨ અને ૩ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

“૨. અમે માનીએ છીએ કે ટ્રાયલ દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ચાલે તે સંપૂર્ણપણે યોગ્ય અને હિતકારી પ્રથા છે. સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષની ટ્રાયલ તેની શરૂઆતથી લઈને અંત સુધી સતત ચાલવી જોઈએ અને હાથ ધરવામાં આવવી જોઈએ તે અત્યંત યોગ્ય છે. તેનાથી માત્ર ઝડપી નિકાલ જ નહીં આવે, પરંતુ દાવપેચ અને ગેરરીતિઓનું નિવારણ પણ થશે. ટ્રાયલ દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ચાલે તે પ્રોસિક્યુશન અને બચાવ પક્ષ બંનેના હિતમાં રહેશે. એ સમજવું જરૂરી છે કે સેશન્સ કેસોની ટ્રાયલ ટુકડે-ટુકડે ચલાવવી જોઈએ નહીં. ટ્રાયલ શરૂ કરતાં પહેલાં, સેશન્સ જજે પોતાની જાતને સંતુષ્ટ કરવી જોઈએ કે તમામ જરૂરી પુરાવા ઉપલબ્ધ છે. જો ન હોય, તો તેઓ કેસ મુલતવી રાખી શકે છે, પરંતુ માત્ર સૌથી મજબૂત સંભવિત આધાર પર અને શક્ય તેટલા ટૂંકા સમયગાળા માટે જ. એકવાર ટ્રાયલ શરૂ થઈ જાય પછી, ખૂબ જ અનિવાર્ય કારણ કે જે મુલતવી રાખવાનું અનિવાર્ય બનાવે તે સિવાય, તેમણે ટ્રાયલ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી દિવસ-પ્રતિ-દિવસ (de die in diem) આગળ વધવું જોઈએ.

૩. અરજદાર દ્વારા અનુભવાતી હોવાનું કહેવાતી મુશ્કેલીને અમે સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ. એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે તેમના વકીલને દિવસ-પ્રતિ-દિવસ અદાલતમાં હાજરી આપવી મુશ્કેલ જણાઈ રહી છે. ફોજદારી કેસમાં બ્રીફ સ્વીકારનાર દરેક વકીલની એ ફરજ છે કે તેમણે દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ટ્રાયલમાં હાજરી આપવી જોઈએ. દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ટ્રાયલમાં હાજરી આપવાની વકીલની ફરજ પર અમે વધુ પડતો ભાર મૂકી શકતા નથી. બ્રીફ સ્વીકાર્યા પછી, જો તેઓ આ રીતે હાજર રહેવામાં નિષ્ફળ જશે, તો તેઓ પોતાની વ્યાવસાયિક ફરજનો ભંગ કરશે. તેથી, ક્રિમિનલ મિસેલેનિયસ પિટિશન ફગાવી દેવામાં આવે છે.”

૨૬. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ શંભુ નાથ સિંઘ અને અન્ય [(૨૦૦૧) ૪ એસસીસી ૬૬૭] માં નોંધાયેલા સર્વોચ્ચ અદાલતના વ્યાપક નિર્ણયમાં, આ પાસા પરની કાનૂની સ્થિતિની વિગતવાર ચર્ચા કરવામાં આવી છે. તેના ફક્ત ૧૦ અને ૧૧ નો ઉપયોગી સંદર્ભ લઈ શકાય છે:

“૧૦. ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા (ટૂંકમાં 'સદર સંહિતા') ની કલમ ૩૦૯ એ એકમાત્ર જોગવાઈ છે જે ફોજદારી કાર્યવાહીમાં મુલતવી રાખવા માટે ટ્રાયલ કોર્ટને સત્તા આપે છે. આવી મુલતવી મંજૂર કરવા માટે ધારાકીય સંસ્થા દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી શરતો સદર કલમમાં સ્પષ્ટપણે સમાવિષ્ટ કરવામાં આવી છે. તે આ મુજબ વંચાય છે:

૩૦૯. xxx xxx xxx

૧૧. પ્રથમ પેટા-કલમ ટ્રાયલ કોર્ટો પર આદેશ આપે છે કે કાર્યવાહી ઝડપથી ચલાવવામાં આવશે પરંતુ “બને તેટલી ઝડપથી” શબ્દોએ જોડાણોમાં થોડી છૂટછાટ પૂરી પાડી છે અને આવી છૂટછાટ દ્વારા જ ઘણીવાર ટ્રાયલમાં વિલંબ ઘૂસી જાય છે. તેમ છતાં, સદર પેટા-કલમનો પછીનો ભાગ ટ્રાયલના વધુ આગળના તબક્કે અદાલત દ્વારા વધુ કડક વલણ અપનાવવાની ખાતરી આપે છે. તે તબક્કો એ છે જ્યારે સાક્ષીઓની તપાસણી શરૂ થાય છે. ધારાકીય સંસ્થા કે જેણે “બને તેટલી ઝડપથી” શબ્દોનો ઉપયોગ કરીને પેટા-કલમના પ્રારંભિક ભાગમાં સમાવિષ્ટ આદેશની તીવ્રતાને હળવી કરી હતી, તેણે પછીના તબક્કા માટેની જરૂરિયાતને (જ્યારે સાક્ષીઓની તપાસણી શરૂ થઈ ગઈ હોય ત્યારે) તદ્દન કડક બનાવવાનું પસંદ કર્યું છે. એકવાર કેસ તે તબક્કે પહોંચે પછી વૈધાનિક આદેશ એવો છે કે આવી તપાસણી “હાજર રહેલા તમામ સાક્ષીઓની તપાસણી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ચાલુ રાખવામાં આવશે”. સદર કડક નિયમનો એકમાત્ર અપવાદ એ છે કે જો અદાલતને જણાય કે “પછીના દિવસથી આગળ મુલતવી રાખવું જરૂરી છે” તો તે મંજૂર કરી શકાય છે જેના માટે અદાલત પર એવી શરત લાદવામાં આવી છે કે તેના કારણો નોંધવા જોઈએ. જ્યારે સાક્ષીઓ અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત હોય ત્યારે આ છૂટછાટ પણ છીનવી લેવામાં આવી છે. આવી પરિસ્થિતિમાં અતિશય આકસ્મિક સંજોગો સિવાય અદાલતને કેસ મુલતવી રાખવાની કોઈ સત્તા આપવામાં આવી નથી, જેના

માટે પેટા-કલમ (૨) ની બીજી શરતે અન્ય શરત લાદી છે, વધુમાં શરત એ છે કે જ્યારે સાક્ષીઓ હાજર હોય, ત્યારે લેખિતમાં નોંધવાના ખાસ કારણો સિવાય, તેમની તપાસણી કર્યા વિના કોઈ મુલતવી કે સ્થગિતતા મંજૂર કરવામાં આવશે નહીં.”

૨૭. ફરીથી વિનોદ કુમાર વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય [૨૦૧૫ (૧) સ્કેલ ૫૪૨] માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કરીને પોતાની વેદના અને રોષ વ્યક્ત કર્યો હતો:

“૪૧.ટ્રાયલ ચલાવવાના તમામ સિદ્ધાંતોથી વિપરીત, સાક્ષી અદાલતમાં હાજર હોવા છતાં વકીલ દ્વારા નજીવા બહાને મુલતવી રાખવાની માંગણી કરવામાં આવે છે. તે સિવાય, સાક્ષીની સરતપાસ પૂર્ણ થયા પછી, ઊલટતપાસ માટે મુલતવી માંગવામાં આવે છે અને ચિંતાજનક બાબત એ છે કે ટ્રાયલ કોર્ટો સમય આપે છે. કાયદા મુજબ સમય આપવા માટે ખાસ કારણો નોંધવા જરૂરી છે પરંતુ તેની કોઈ નોંધ લેવામાં આવતી નથી. અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ, પ્રસ્તુત કેસમાં ઊલટતપાસ એક વર્ષ અને ૮ મહિના પછી થઈ છે, જેનાથી સાક્ષી પર દબાણ લાવવા અને તમામ પ્રકારના હથકંડા અપનાવીને તેને ફોડી લેવા માટે પૂરતો સમય મળ્યો છે. નિષ્પક્ષ અને યોગ્ય ટ્રાયલ હોવી જોઈએ તે સિદ્ધાંત અંગે કોઈ વિવાદ નથી પરંતુ ટ્રાયલ ચલાવતી વખતે અદાલતની ફરજ કાયદાના આદેશ, વૈચારિક નિષ્પક્ષતાથી દોરવાવાની છે અને સૌથી ઉપર રેકર્ડ પર લાવવામાં આવેલી

સામગ્રીના આધારે સત્ય સુધી પહોંચવાની પોતાની પવિત્ર ફરજને ધ્યાનમાં રાખવાની છે. જો કોઈ આરોપી પોતાના લાભ માટે ટ્રાયલને સંપૂર્ણ મજાકના માર્ગે લઈ જાય, તો તેને સાંખી શકાય નહીં. ટ્રાયલ કાયદા મુજબ ચાલે તે જોવાની અદાલતની પવિત્ર ફરજ છે. જો આ રીતે મુલતવી રાખવામાં આવે તો તે કાયદાના શાસનના ઉલ્લંઘન સમાન બનશે અને આખરે આવી ટ્રાયલ એક પ્રહસન બની જશે. તે કાયદાકીય રીતે અસ્વીકાર્ય અને ન્યાયશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ અત્યંત ધિક્કારપાત્ર છે. ટ્રાયલ કોર્ટો કાયદા અનુસાર ટ્રાયલ સંબંધિત પ્રક્રિયાના આદેશનું પાલન કરે અને અસ્વીકાર્ય કારણોસર મુલતવી રાખવાની વકીલની વિનંતીને વશ ન થાય તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. વાસ્તવમાં, આટલા લાંબા સમય પછી સાક્ષીને ઊલટતપાસ માટે બોલાવવો એ જરાય પ્રશંસનીય નથી. જો સરતપાસ પૂર્ણ થઈ જાય, તો તે જ દિવસે ઊલટતપાસ પૂર્ણ કરવી અનિવાર્ય છે. જો સાક્ષીની તપાસણી મોડી સાંજ સુધી ચાલુ રહે તો ઊલટતપાસ માટે ટ્રાયલ બીજા દિવસ સુધી મુલતવી રાખી શકાય છે. ઊલટતપાસ આટલા લાંબા સમય સુધી મુલતવી રાખવી જોઈએ તે કાયદામાં અકલ્પ્ય છે. તે યોગ્ય અને નિષ્પક્ષ ટ્રાયલની વિભાવના માટે અભિશાપરૂપ છે. અદાલતની ફરજ એ જોવાની છે કે કાયદા મુજબ માત્ર આરોપીના હિતનું જ રક્ષણ ન થાય પરંતુ સામાજિક અને સામૂહિક હિતનું પણ રક્ષણ થાય. આ અદાલતના ચુકાદાઓની શ્રેણી હોવા છતાં, મુલતવી આપવાની ટેવ, જે ખરેખર એક બીમારી છે, તે ચાલુ રહે છે તે નોંધવું અત્યંત દુઃખદ છે. અમે ક્યાં સુધી

કહેતા રહીશું, “જાગો! ઊઠો!”. સતત અસ્વસ્થતા રહે છે. તેથી, અમે યોગ્ય માનીએ છીએ કે આ ચુકાદાની નકલો તમામ વડી અદાલતોના વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિઓને મોકલવામાં આવે જેથી તેઓ વિદ્વાન ટ્રાયલ જજો વચ્ચે તેનું પરિપત્રણ કરી શકે અને ટ્રાયલ સંબંધિત સિદ્ધાંતોનું યોગ્ય રીતે પાલન કરવાનો આદેશ આપી શકે અને પોતાની મરજી મુજબ કે બચાવ પક્ષના વકીલની અનુકૂળતા મુજબ સાક્ષીની ઊલટતપાસ મુલતવી ન રાખવાનો આદેશ આપે, કારણ કે તે આખરે ટ્રાયલને ટ્રાયલના નામે ઢોંગ બનાવી દે છે અને સમગ્ર સમાજને કપટ સહન કરવા મજબૂર કરે છે. એ યાદ રાખવું જોઈએ કે કાયદાને એકલો કે નિરાધાર રહેવા દઈ શકાય નહીં.”

૨૮. સર્વોચ્ચ અદાલતના એક અત્યંત તાજેતરના ચુકાદામાં, ડૂંગર સિંઘ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય [તારીખ ૨૮મી નવેમ્બર ૨૦૧૭ ના રોજ નિર્ણીત ફોજદારી અપીલ નં. ૨૦૪૭/૨૦૧૭] ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કરીને ટ્રાયલ કોર્ટોને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૯ માં નિર્ધારિત આદેશની યાદ અપાવી હતી:

“૧૦. અમે આશા રાખીએ છીએ કે ફોજદારી ટ્રાયલ ચલાવતા ટ્રાયલ કોર્ટોના પીઠાસીન અધિકારીઓ ગંભીર ફોજદારી કેસોમાં પુરાવા શરૂ થયા પછી આવી મુલતવી ન આપવા બાબતે સભાન રહેશે.

૧૧. અમારો એવો પણ અભિપ્રાય છે કે ન્યાયના હિતમાં એ જરૂરી છે કે પ્રોસિક્યુશન દ્વારા નજરે જોનાર સાક્ષીઓની શક્ય તેટલી વહેલી તકે તપાસણી કરવામાં આવે.

૧૨. એ પણ જરૂરી છે કે તપાસ દરમિયાન જ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નજરે જોનાર સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવામાં આવે. ૨૦૦૯ ના અધિનિયમ નં. ૫ દ્વારા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ માં કરવામાં આવેલા સુધારાને ધ્યાનમાં રાખીને, સાક્ષીઓના આવા નિવેદનો ઓડિયો-વિડિયો ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમથી રેકૉર્ડ કરાવવા જોઈએ.

૧૩. નિષ્કર્ષ રૂપે:

(૧) ટ્રાયલ કોર્ટોએ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૯ ના આદેશનું પાલન કરવું જ જોઈએ, જે આ અદાલતના ચુકાદાઓમાં પુનરાવર્તિત કરવામાં આવ્યું છે, જેમાં અન્ય બાબતો સાથે ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ શંભુ નાથ સિંઘ અને અન્ય [(૨૦૦૧) ૪ એસસીસી ૬૬૭], મોહમ્મદ ખાલીદ વિરુદ્ધ પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય [(૨૦૦૨) ૭ એસસીસી ૩૩૪] અને વિનોદ કુમાર વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય [(૨૦૧૫) ૩ એસસીસી ૨૨૦] નો સમાવેશ થાય છે.

(૨) પ્રોસિક્યુશન દ્વારા નજરે જોનાર સાક્ષીઓની બને તેટલી વહેલી તકે તપાસણી કરવી જોઈએ.

(૩) નજરે જોનાર સાક્ષીઓના નિવેદનો તે હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા મુજબ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ અચૂકપણે નોંધવા જોઈએ.

૧૪. ઉપરોક્ત બાબતોના પાલન માટે વડી અદાલતો ટ્રાયલ કોર્ટોને યોગ્ય નિર્દેશો જારી કરી શકે છે.”

૨૯. વર્ષ ૨૦૦૧ માં, આ અદાલતની એક ખંડપીઠે (કોરમ: બી.સી. પટેલ અને એ.એલ. દવે, ન્યાયમૂર્તિઓ) એ હકીકતની ગંભીર નોંધ લીધી હતી કે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૩૦૯ હેઠળ નિર્ધારિત ફરજિયાત પ્રક્રિયાનું સેશન્સ જજો અથવા એડિશનલ સેશન્સ જજો દ્વારા ચુસ્તપણે પાલન કરવામાં આવી રહ્યું નથી. તેના પરિણામે વડી અદાલત દ્વારા તેના વહીવટી પક્ષે પરિપત્ર નં. સી.૨૬૧૧/૨૦૦૧ જારી કરવામાં આવ્યો હતો. સદર પરિપત્ર નીચે મુજબ ટાંકવામાં આવ્યો છે:

“પરિપત્ર

નં. સી.૨૬૧૧/૨૦૦૧

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૩૩/૨૦૦૦ માં ક્રિમિનલ મિસેલેનિયસ અપ્લિકેશન નં. ૪૮૫૨/૨૦૦૧ નો નિર્ણય કરતી વખતે, માનનીય વડી અદાલતે (કોરમ: બી.સી. પટેલ અને એ.એલ. દવે, ન્યાયમૂર્તિઓ) એ હકીકતની ગંભીર નોંધ લીધી હતી કે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૩૦૯ હેઠળ નિર્ધારિત ફરજિયાત પ્રક્રિયાનું સેશન્સ જજો અથવા એડિશનલ સેશન્સ

જજો દ્વારા ચુસ્તપણે પાલન કરવામાં આવતું નથી. તેથી, સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા તેના નિર્ણયોમાં જારી કરાયેલા નિર્દેશો અને માર્ગદર્શિકાઓ વિશે સેશન્સ જજો અને એડિશનલ સેશન્સ જજોને યાદ અપાવવાનું માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું: (૧) સ્પેશિયલ લીવ ટુ અપીલ (ફિ.) નં. ૩૪૭૦/૨૦૦૦ માં પસાર કરાયેલા તારીખ ૨૬.૦૩.૨૦૦૧ ના હુકમમાં સાજન નથુ દેથારીયા વિરુદ્ધ ખીમા નાગા ચાવડા અને અન્ય (કોરમ: એમ.બી. શાહ અને એસ.એન. વરિયાવા, ન્યાયમૂર્તિઓ), (૨) ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૩૮૨/૨૦૦૧ માં ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ શંભુ નાથ સિંઘ અને અન્ય, તારીખ ૨૮.૦૩.૨૦૦૧ નો ચુકાદો, (૩) રાજ દેવ શર્મા વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય ૧૯૯૮ (૭) એસસીસી પાના નં. ૫૦૭ અને ૧૯૯૯ (૭) એસસીસી ૬૦૪:

આથી, આ સંજોગોને ધ્યાને રાખીને, મને માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રી અને આ વડી અદાલતના અન્ય ન્યાયમૂર્તિઓ દ્વારા સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા તેના ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકાઓ અને કાયદાના સિદ્ધાંતો તરફ તમારું ધ્યાન દોરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે, જેમાં ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૩૦૯ હેઠળ સદર ચુકાદાઓની નીચેની સૂચનાઓનું ચુસ્તપણે પાલન કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે:

[૧] દરેક તપાસણી (ઇન્કવાયરી) અથવા ટ્રાયલમાં કાર્યવાહી ઝડપથી ચલાવવામાં આવશે.

[૨] જ્યારે સાક્ષીઓની તપાસણીનો તબક્કો શરૂ થાય ત્યારે હાજર રહેલા તમામ સાક્ષીઓની તપાસણી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી આવી તપાસણી દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ચાલુ રાખવામાં આવશે.

[૩] જ્યારે સાક્ષીઓ અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત હોય ત્યારે લેખિતમાં નોંધવાના ખાસ કારણો સિવાય, તેમની તપાસણી કર્યા વિના કોઈ મુલતવી કે સ્થગિતતા મંજૂર કરવામાં આવશે નહીં.

[૪] અદાલતે સંબંધિત વકીલની અનુકૂળતા ખાતર મુલતવી મંજૂર કરવી જોઈએ નહીં, કારણ કે વકીલની આવી અસુવિધા એ ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૩૦૯ ના આદેશને અવગણવા માટે “ખાસ કારણ” નથી.

[૫] આરોપી અથવા તેમના વકીલના અસહકારના કિસ્સામાં, અદાલત કલમ ૩૦૯ ની પેટા-કલમમાં દર્શાવેલ પગલાં અપનાવી શકે છે. દા.ત.

{૧} આરોપીને કસ્ટડીમાં સોંપવો અથવા આવી મુલતવી ઈચ્છતા પક્ષકાર પર ખર્ચ લાદવો. (ખર્ચ સાક્ષીઓને થયેલા નુકસાન સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ, જેમાં અદાલતમાં હાજર રહેવાના ખર્ચનો પણ સમાવેશ થાય છે).

{૨} જ્યારે આરોપી ગેરહાજર હોય અને સાક્ષી તપાસણી માટે હાજર હોય તેવા કિસ્સામાં, જો આરોપી જામીન પર હોય તો અદાલત તેના જામીન રદ

કરી શકે છે. (સિવાય કે તેમની ગેરહાજરીમાં પણ હાજર સાક્ષીઓની તપાસણી આગળ ધપાવવા માટે તેમના વકીલને પરવાનગી માંગતી અરજી તેમના વતી કરવામાં આવે, જો શરત એ હોય કે આરોપી લેખિતમાં બાંહેધરી આપે કે તેઓ કેસમાં ચોક્કસ આરોપી તરીકેની પોતાની ઓળખ અંગે કોઈ વિવાદ કરશે નહીં).

[૬] દરેક અદાલતના પીઠાસીન અધિકારી બંને પક્ષોના વકીલની અનુકૂળતા જાણી લીધા પછી, પૂરતા સમય અગાઉથી, દરેક કેસમાં સાક્ષીઓની તપાસણી માટે રચનાત્મક કામકાજના દિવસોનું સમયપત્રક ઘડવાની વ્યવસ્થા વિકસાવી શકે છે.

[૭] અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત સમયપત્રક મુજબ સાક્ષીઓ પર સમન્સ અથવા પ્રક્રિયાની બજવણી કરાવવા માટે કેસના ઇન્ચાર્જ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટરને તે સોંપી શકાય છે.

ગુજરાત

હાઈકોર્ટ,

સોલા ખાતે,

સહી/-

અમદાવાદ – ૩૮૦ ૦૬૦.

(એ.કે.

અસવાની)

તારીખ: ઓક્ટોબર ૧૧, ૨૦૦૧.

ઓફિસર ઓન

સ્પેશિયલ ડ્યુટી.”

૩૦. ઉપરોક્ત હોવા છતાં, વડી અદાલત દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશોનું દિવસ-રાત ઉલ્લંઘન કરવામાં આવી રહ્યું છે.

૩૧. આ કેસની એકંદર હકીકતોને ધ્યાને રાખીને, ૧૩મા એડહોક ડિસ્ટ્રિક્ટ એન્ડ સેશન્સ જજ, અમદાવાદ (ગ્રામ્ય) જિલ્લો: મિરઝાપુર, અમદાવાદને સ્પેશિયલ એટ્રોસિટી કેસ નં. ૩૯/૨૦૧૨ ની ટ્રાયલ મોડામાં મોડી ૧૫મી મે ૨૦૧૮ સુધીમાં પૂર્ણ કરવાનો નિર્દેશ આપીને આ રિટ અપ્લિકેશનનો નિકાલ કરવામાં આવે છે. આ અદાલત દ્વારા જારી કરાયેલા તમામ નિર્દેશોનું ચુસ્તપણે પાલન કરવામાં આવશે, તેમ કરવામાં નિષ્ફળ જવાયે, સંબંધિત પીઠાસીન અધિકારી વિરુદ્ધ કાયદા અનુસાર વહીવટી પક્ષે યોગ્ય પગલાં લેવામાં આવશે.

૩૨. આ વડી અદાલતના રજિસ્ટ્રાર જનરલને ઉપર ઉલ્લેખિત પરિપત્રને અનુરૂપ ફરી એકવાર નવો પરિપત્ર જારી કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. સદર પરિપત્રમાં એવું જણાવવામાં આવશે કે નિર્દેશોનું પાલન ન કરવાથી કાયદા અનુસાર ખાતાકીય પગલાં લેવામાં આવી શકે છે.

(જે.બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા

ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.